

ECONOMIC ACTIVITY OF NON-PROFIT LEGAL ENTITIES ¹⁵⁴

Assist. Prof. Yoana Kaneva, PhD

Department of Civil Law, Law Faculty,

“Angel Kanchev” University of Ruse

Phone: +359889995698

E-mail: ykaneva@uni-ruse.bg

Abstract: *The general legal framework of non-profit legal entities is contained in the Non-profit Legal Entities Act. These are legal entities that are created to assist in achieving certain interests of their members - professional, scientific, cultural, etc., without pursuing business goals. According to the activity they perform and the set goals, they are divided into two types: for carrying out public benefit activity and for carrying out activity for private benefit. Under certain prerequisites, both types of legal entities may carry out economic activity. The subject of this report are issues related to the implementation of business activities by non-profit legal entities - nature, conditions, revenues and profits, etc.*

Keywords: *economic activity, non-profit legal entities, associations and foundations.*

INTRODUCTION

Общата правна уредба на юридическите лица с нестопанска цел (ЮЛНЦ) се съдържа в Закона за юридическите лица с нестопанска цел (ЗЮЛНЦ)¹⁵⁵. Това са правни субекти, които се създават за постигането на определени интереси на своите членове – професионални, научни, културни и др., като не преследват стопански цели. В тесен смисъл ЮЛНЦ са сдруженията и фондациите (чл.1, ал.2 от ЗЮЛНЦ). Според дейността, която извършват и поставените цели те се разделят на два вида: за осъществяване на общественополезна дейност и за осъществяване на дейност в частна полза. При определени предпоставки и двата вида юридическите лица (ЮЛ) могат да извършват стопанска дейност, като това не ги прави търговци, тъй като противоречи на същността им, а техните цели винаги остават нестопански.

EXPOSITION

В българското законодателство не се съдържа обща дефиниция на стопанската дейност. Това понятие е използвано в редица разпоредби на нормативни актове, като чл.19, ал.1-3 от Конституцията на Република България (КРБ)¹⁵⁶, където са установени два основни принципа - за свободната стопанска инициатива и за закрила на инвестициите и стопанската дейност на български и чуждестранни физически и юридически лица, чл.52, ал.1 от Закона за кооперациите (ЗК)¹⁵⁷; чл.3, ал.3 от ЗЮЛНЦ; Данъчно-осигурителния процесуален кодекс (ДОПК)¹⁵⁸, Закона за корпоративното подоходно облагане (ЗКПО)¹⁵⁹, Закона за данък върху добавената стойност (ЗДДС)¹⁶⁰ и др. Легални определения за тази дейност се съдържат в § 1, т.9 от Закона за защита на конкуренцията¹⁶¹ и в § 1, т.3 от Закона за ограничаване на административното регулиране и административния контрол върху стопанската дейност

¹⁵⁴ Оригиналното заглавие на български език: СТОПАНСКА ДЕЙНОСТ НА ЮРИДИЧЕСКИ ЛИЦА С НЕСТОПАНСКА ЦЕЛ.

¹⁵⁵ Обн. ДВ, бр.81 от 06.10.2000г.

¹⁵⁶ Обн., ДВ бр.56 от 13.07.1991г.

¹⁵⁷ Обн., ДВ, бр.113 от 28.12.1999г.

¹⁵⁸ Обн., ДВ, бр.105 от 29.12.2005г.

¹⁵⁹ Обн., ДВ, бр.105 от 22.12.2006г.

¹⁶⁰ Обн., ДВ, бр.63 от 04.08.2006г.

¹⁶¹ Обн., ДВ бр.102 от 28.11.2008г. Разпоредбата на § 1, т.13 от ЗЗК гласи: „Стопанска дейност” е дейността на предприятия, резултатите от която са предназначени за размяна на пазара.”

(ЗОАРАКСД)¹⁶², като това са специални дефиниции с оглед на специфичния предмет на правно регулиране, поради което не трябва да се абсолютизират (Stefanov, 2016). Според установеното в практиката разбиране стопанска е всяка законна дейност, извършвана от правните субекти и насочена към реализиране на печалба (Aleksieva, 2011). След като дадена дейност се осъществява с цел реализиране на печалба, тя е стопанска, независимо от правноорганизационната форма или субекта, който я осъществява. Дейността на предприятията е стопанска само ако резултатите от нея са предназначени за свободна размяна на пазара, а дейността на търговците и лицата по чл.2 от ТЗ е винаги стопанска (Georgiev, Economic and non-profit activity of the municipality, 2021). Според данъчната практика стопанска е всяка дейност, при която „цените на предоставяните стоки или услуги се формират на пазарен принцип”¹⁶³.

ЮЛНЦ са субекти на гражданското право, като при тях определящи са целите, които си поставят, а не средствата за тяхното постигане. Целите могат да са свързани с тези области на социален живот, в които не се създават пряко материални блага. Например: участие в управлението, закрила на синдикални или на професионални интереси на членовете, постигане на резултати в областта на науката, спорта и т.н. (Pavlova, 2002). В своята съвкупност средствата за постигане на целите образуват предмета на дейност на ЮЛНЦ. Така дейността на ЮЛНЦ може да има както нестопански, така и стопански характер, стига тя да отговаря на специалните изисквания, които поставя ЗЮЛНЦ за нея (Aleksieva, 2011). Извършването от ЮЛНЦ на стопанска дейност следва да се подчинява на условията и реда, определени със законите, регулиращи съответния вид стопанска дейност (чл.3, ал.5 от ЗЮЛНЦ).

ЗЮЛНЦ не дава легална дефиниция на понятието „стопанска дейност”, но допуска възможността ЮЛНЦ да извършват допълнителна стопанска дейност само ако е свързана с предмета на основната дейност, за която са регистрирани, и като използват прихода за постигане на определените в устава или учредителния акт цели (чл.3, ал.3 от ЗЮЛНЦ). В случай че ЮЛНЦ реши да извършва такава дейност, тя трябва да осъществява системно и със спекулативна цел, т.е. с цел реализиране на печалба (Georgiev, Economic and non-profit activity of the municipality, 2021). Нейният предмет трябва да се определи в устава или учредителния акт на ЮЛНЦ (чл.3, ал.4 от ЗЮЛНЦ). Нещо повече, той е елемент от задължително съдържание на устава на сдружението (чл.20, т.5 от ЗЮЛНЦ)¹⁶⁴ и е сред обстоятелствата, които подлежат на вписване в регистъра на юридическите лица с нестопанска цел (РЮЛНЦ) към Агенцията по вписванията към министъра на правосъдието (чл.17 и чл.18, ал.1, т.1 от ЗЮЛНЦ). Последното се отнася и за фондациите, въпреки че законодателят не предвижда изискване за наличие на подобна клауза като задължителна в учредителния им акт. Непосочването на предмета на допълнителната стопанска дейност или ако той не е индивидуализиран, конкретизиран и ясно формулиран в устройственния акт на ЮЛНЦ, както изисква императивната разпоредба на чл.3, ал.4 от ЗЮЛНЦ, е основание за постановяване на отказ за вписване на ЮЛНЦ в РЮЛНЦ от длъжностното лице по регистрацията¹⁶⁵. Ако ЮЛНЦ

¹⁶² Обн. ДВ. бр.55 от 17.06.2003г. Разпоредбата на § 1, т.3 от ЗОАРАКСД гласи: „Стопанска дейност” е дейността, извършвана като търговец, дейността на лицата по чл.2 от ТЗ, както и всяка друга дейност, осъществявана с цел печалба.”

¹⁶³ Писмо изх. № 24-00-1820 от 20.09.2004г. на МФ.

¹⁶⁴ Проф. Голева приема, че тъй като поначало сдружението не извършва стопанска дейност, а тя е една възможност, която законът му предоставя, чл.20, т.5 от ЗЮЛНЦ не следва да е част от минималното задължително съдържание на устава. По-подробно вж. *Голева, П., Стойчев, Кр.*, Цит.счч., с. 173.

¹⁶⁵ В т.с.м. решение №1083 от 05.03.2019г. по т.д.№210/2018г. на Окръжен съд – Благоевград, решение №260108 от 20.01.2021г. по т.д. № 41/2021 г. на Софийски градски съд. Обратно, в решение №646 от 24.08.2018г. по т.д. №1233/2018г. на Окръжен съд – Варна и решение №148 от 11.01.2019г. по ч.т.д. №1/2019г. на Окръжен съд – Благоевград се приема, че е достатъчно устройственния акт на сдружението да съдържа възможността за извършване на стопанска дейност като допълнителна към основната дейност, за която е регистрирано, при посочване, че приходът от нея ще бъде използван за постигане на определените в устава цели, съгласно чл.3, ал.3 от ЗЮЛНЦ. По мое мнение, подобно решение противоречи на изискването на чл.20, т.5 от ЗЮЛНЦ, тъй като не се посочва ясно в какво конкретно ще се изразява извършваната от ЮЛНЦ

фактически извършва стопанска дейност и осъществява услуги с цел реализиране на печалба, без това да е предвидено в устройствения му акт, ще е налице дейност в противоречие с императивна норма на закона. Следва да се обърне внимание на това, че изричното изписване на определен предмет на стопанска дейност в устройствения акт на ЮЛНЦ не означава само по себе си, че е задължително тази дейност да бъде реално осъществявана. Изводът, който може да бъде направен е, че вписването на предмета дава правото, а не задължението тя да бъде извършвана (Aleksieva, 2011).

Законът не поставя ограничения и допълнителни изисквания относно вида на субектите, които могат да извършват стопанска дейност, като те могат да бъдат както ЮЛНЦ за общественополезна дейност, така и ЮЛНЦ за осъществяване на дейност в частна полза. Изискванията за допустимост на осъществяването ѝ са изчерпателно изброени в ЗЮЛНЦ, като те трябва да са налице кумулативно¹⁶⁶. Липсата на някое от посочените изисквания води до отказ да се впише ЮЛНЦ¹⁶⁷.

На първо място, стопанската дейност следва да е допълнителна (спомагателна), а не основна. Тя няма да отговаря на това изискване, ако в предмета на дейност на ЮЛНЦ е предвиден даден вид стопанска дейност, която представлява основно занятие за него (например оказване на консултантски услуги или организиране на обучителни курсове)¹⁶⁸. Извършването на стопанската дейност като основна противоречи на правната същност на ЮЛНЦ, като то ще е субект на търговското право, а не гражданскоправен субект. В такъв случай органът по регистрацията следва да откаже вписване на сдружението или фондацията в РЮЛНЦ. Поставя се въпросът как органът би могъл да прецени в момента на учредяването на ЮЛНЦ, че тя надхвърля законно разрешената подпомагаща стопанска дейност, след като осъществяването ѝ още не е започнало и няма данни, че тя измества или поглъща основната дейност на ЮЛНЦ. Това може да се установи едва след възникване на субекта и след като той започне да извършва своята дейност. Едва тогава може да се прецени коя е станала основна. Ако в началото се преценява намерението на учредителя да заобикаля правилата на ЗЮЛНЦ и намерението му основна да бъде стопанската дейност, това би ограничило правата на учредителите и би поставило като определяща субективната преценка на органа, извършващ регистрацията (Goleva, 2018).

На второ място, дейността трябва да е свързана с предмета на основната дейност, за която ЮЛНЦ е регистрирано. За разлика от търговските дружества и кооперациите, които могат да осъществяват всякаква стопанска дейност, по отношение на която не е въведен специален разрешителен режим, възможността за осъществяване на стопанска дейност от ЮЛНЦ е ограничена от изискването същата да бъде свързана с предмета на основната дейност, за която са регистрирани. Това означава, че предметът на стопанската дейност, извършвана от ЮЛНЦ по своя характер трябва да е близък или сходен с предмета на нестопанската дейност. Единствено по този начин ще се гарантира, че извършването ѝ само по себе си ще спомага за постигане на нестопанските цели на ЮЛНЦ. Стопанската дейност трябва да подкрепя осъществяването на целите на организацията не само финансово, но и самата дейност, която се осъществява, трябва да спомага за постигане на целите на организацията (Aleksieva, 2011). Връзката между стопанската и нестопанската дейност следва да е пряка, като преценката следва да се прави във всеки конкретен случай. Така например основната дейност на ЮЛНЦ може да е свързана с развитие на иновативни и алтернативни форми на образование, както и с

допълнителната стопанска дейност, което от своя страна е пречка да се установи дали същата е свързана с предмета на основната дейност, за която ЮЛНЦ ще бъде регистрирано.

¹⁶⁶ Решение №5535 от 20.04.2011г. на ВАС по адм.д. №9327/2010г., решение № 6568 от 09.05.2012г. по адм.д. № 3451/2012г. на ВАС.

¹⁶⁷ Решение №2425 от 02.05.2017г. по т.д. № 27/2017 г. на Окръжен съд – Благоевград.

¹⁶⁸ В т.см. е и решение №1472/2014г. на САС по ф.д. №2482/2014г., в което е отказана регистрация, защото предвидената в учредителния акт възможност на фондацията да извършва юридически, счетоводни, финансови и трудовоправни консултации като допълнителна стопанска дейност „надхвърля законово разрешената подпомагаща стопанска дейност и води до извод, че фондацията ще осъществява дейност като ЮЛНЦ със стопанска цел, каквито са търговските дружества, в нарушение на чл.3, ал.3 от ЗЮЛНЦ”.

подпомагане на развитието, разпространението и популяризирането на дистанционното, онлайн и електронно обучение в България, а допълнителната стопанска дейност да се изразява в организиране и провеждане на събития, неформални обучения, семинари, конференции и други мероприятия. В посочения пример, ако спомагателната стопанска дейност включва издателска и преводаческа дейност, дейност в областта на информационните технологии и всякаква друга дейност, която не противоречи на закона и която е свързана с основната дейност на ЮЛНЦ и не противоречи на неговите цели и на устройския акт, ще е налице прекалено широко формулиран предмет на допълнителна стопанска дейност, излизащ извън ограничителните предели, въведени с правилото на чл.3, ал.3 от ЗЮЛНЦ, поради което същият е несъвместим с поставените от законодателя ограничения в обема ѝ¹⁶⁹.

На трето място, приходът от тази допълнителна стопанска дейност следва да се използва за постигане на определените в устава или учредителния акт основни цели на сдружението или фондацията. Чл.3, ал.6 от ЗЮЛНЦ въвежда забрана ЮЛНЦ да разпределят печалба. Недопустимо печалбата да се разпределя между членовете на сдружението, учредителите на фондацията, членовете на органите за управление, между свързани лица или към трети лица. Това е определящият признак за отграничаването му от другите ЮЛ¹⁷⁰. Не е налице пречка, в случай че ЮЛНЦ участва в търговско дружество или кооперация да се разпредели печалба (дивидент) към него в качеството му на участник в съответното ЮЛ-търговец. Това не нарушава императивната норма на чл.3, ал.6 от ЗЮЛНЦ, тъй като в случая ЮЛНЦ е получател на прихода, а този който го разпределя е търговското дружество или кооперация, но по силата на посочената забрана придобитите по този начин средства не може да се разпределят като печалба от самото ЮЛНЦ. Няма пречка печалбата да се реинвестира в стопанската дейност, но в дългосрочен план следва тази печалба да се реинвестира в нестопанската дейност (Aleksieva, 2011). В зависимост от условията, при които са реализирани, приходите на ЮЛНЦ се разграничават на такива от стопанска или нестопанска дейност. Основният критерий за това деление е начинът на определяне на цените. Когато цените на стоките или услугите не са формирани на пазарен принцип се счита, че дейността е нестопанска. В случай, че цените са пазарно формирани, дейността е стопанска. Приходът от еднократните сделки би следвало да се приема за приход от нестопанска дейност, ако цената на сделката не е формирана на пазарен принцип. ЮЛНЦ са данъчно задължени лица, когато извършват стопанска дейност или отдават под наем движимо или недвижимо имущество¹⁷¹. Приходите от допълнителната стопанска дейност могат да са от възнаграждения за услуги, такси за обучения, обществени поръчки и др., докато приходите от нестопанската дейност могат да са от дарения, членски внос, грантове и др.

В доктрината е изведено още едно четвърто по ред изискване за допустимост на осъществяването на допълнителна стопанска дейност от ЮЛНЦ, а именно тя да бъде формулирана ясно и определено, като не е допустимо предметът на дейност да бъде определен твърде широко (Goleva, 2018). Счита се, че така формулирано то може да бъде отнесено към второто изискване дейността да е свързана с предмета на основната дейност, за която ЮЛНЦ е регистрирано, поради което не е необходимо да се обособява като самостоятелно изискване.

CONCLUSION

От изложеното следва, че няма пречка ЮЛНЦ да извършва стопанска дейност, която е насочена към реализиране на печалба, но при условие, че нейният предмет е уреден в устройския акт на ЮЛНЦ, като приходите могат да бъдат използвани само за постигане на поставените в устава или учредителния акт цели. Недопустимо е разпределянето на печалбата, получена от допълнителната (спомагателната) стопанска дейност.

¹⁶⁹ В т.см. решение №260108 от 20.01.2021г. по т.д. № 41/2021 г. на Софийски градски съд.

¹⁷⁰ Решение №6783 от 03.07.2003г. на ВАС по адм.д. № 2332/2003г.

¹⁷¹ Писмо изх. № 24-00-1820 от 20.09.2004г. на МФ.

REFERENCES

Aleksieva, P., 2011. Business activity of non-profit legal entities. Questions and Answers. Sofia: Bulgarian Center for Non-Profit Law. URL: <http://www.bcnl.org/> (**Оригинално заглавие:** *Алексиева, П. Стопанска дейност на юридическите лица с нестопанска цел. Въпроси и отговори. София. (2011). Български център за нестопанско право. URL: <http://www.bcnl.org/>*) (Accessed on 03.10.2021).

Georgiev, A., 2021. Economic and non-economic activity of the municipality. In: Scientific papers of the University of Ruse, Ruse: Publishing Center at the University of Ruse. (**Оригинално заглавие:** *Георгиев, А., 2021. Стопанска и нестопанска дейност на общината. В: Научни трудове на Русенския университет, Русе: Издателски център при Русенски университет.*)

Goleva, P., Stoychev, Kr., 2018. Non - profit legal entities. Civil law regime. Sofia: Bulgarian Center for Non-Profit Law Publishing House. (**Оригинално заглавие:** *Голева, П., Стойчев, Кр., 2018. Юридически лица с нестопанска цел. Гражданскоправен режим. София: Български център за нестопанско право.*), 130, 138, 173, 240-241.

Pavlova, M., 2002. Civil law - general part. Sofia: Sofi-R Publishing House. (**Оригинално заглавие:** *Павлова, М., 2002. Гражданско право – обща част. София: Софи-Р.*), 354.

Stefanov, G., 2016. Commercial Law. Common part. Veliko Tarnovo: Abagar Publishing House. (**Оригинално заглавие:** *Стефанов, Г. Търговско право. Обща част. Велико Търново: Абагар.*), 71-72.